

ПРИПРЕМА ДЕЦЕ ЗА ШКОЛУ

Поласком у школу дете завршава животни период у којем није било већих обавеза и тежих задатака. Сада за дете почиње нова животна ситуација, због које су и његове емоције нове и сложеније. Оно се осећа веома поносним што постаје ђак, али се јавља и стрепња, па и страх: упознаје наставника о коме је до тада само слушало, због кога се радовало поласку у школу, али којим су га понекад и плашили. Ту су нови, многобројни другови и другарице. Почиње потчињавање једном новом режиму: раду и реду у колективу.

Од правилне припреме детета за школу зависи његов успех на почетку, па и током читавог школовања. Ако је значај припреме толики, морамо, у том случају, знати шта се подразумева под припремом, када она почиње и колико траје. Значи ли то да родитељ треба свакодневно да одвоји по неколико часова и да дете учи да чита, пише и рачуна?

Извесни родитељи сматрају да је припрема детета за школу баш то: научити га да препознаје и пише штампана слова, па и да чита, и то на неколико дана пре поласка у школу.

Дешавају се и овакве ситуације: крај августа, отац узима неки стари буквар или новине и каже: „За који дан полазиш у школу, треба да знаш неко слово.“ Показује испитује, проверава. Дете је понеко слово и упамтило, више није него што јесте. Отац губи стрпљење, оставља и буквар и дете вичући: „Ништа од тебе неће бити, понављаћеш први разред.“ Несрећнији почетак школовања не може се замислити. Дете може заиста, да заувек омрзне учење, а посебно читање.

Колико трају припреме за школу?

Припреме за полазак у школу трају много дуже, није претерано рећи да почињу, заправо, по рођењу детета. Зато је потребно нагласити да дете треба систематски припремати за школу, поготову кад се зна да је период од рођења до поласка у школу најважнији за развој физичких и психичких потенцијала (такозвано оптимално доба). Значи, припреме детета трају од рођења до поласка у школу.

Какве могу бити припреме?

У педагошкој литератури налазимо овакву поделу:

- интензивна припрема и
- непосредна припрема.

„Интензивна припрема траје од пете до седме године. Непосредна припрема траје од уписа детета у први разред, па до почетка наставе.“¹

Интензивна припрема

Предшколске установе организују разне облике боравка деце:

- целодневни боравак;
- полудневни боравак;
- скраћени програм у трајању од 3 часа дневно („Мале школе“);
- минимални програм (240 часова годишње).

У тим установама као и у многим основним школама организују се групе предшколске деце у којима се ради по припремном програму.

Да би будуће прваке што боље припремили за полазак у први разред, васпитачи ће радити на томе да се деца што боље вербално изражавају, а то ће постићи сталним увежбавањем и

¹ Милан Чордашић: *Кад ваше деце идоје у школу*, Дечје новине, Горњи Милановац, 1983.

оспособљавањем да препричавају кратке и лаке приче, цртане филмове или догађаје из породичног живота. Код деце ће се постепено развијати и усавршавати говор, јачати пажња, концентрација, мишљење и други психички процеси.

Када је реч припреми деце за почетно писање, важан задатак васпитача је развој крупне моторике, тј. моторике раме-лакрат-шака, што доводи до развијања моторичке осетљивости и унапређивања развоја ситних мишића шаке и прстију.

Развој графомоторике ће се лако и спонтано одвијати кроз различите ликовне и физичке активности.

Они неће занемаривати ни развијање просторних односа: горе-доле, лево-десно, изнад-испод, испред-иза, што се такође лако и успешно развија кроз ликовне, физичке, али и друге дневне активности у вртићу.

Основни циљ овог програма је свакако да се деца, будући прваци што боље припреме за почетно читање и писање и стицање елементарних математичких појмова.

Међутим, не треба занемарити емотивни и психолошки значај припрема, које се односе на приближавање школе деци и смањење нелагодности, па чак и страха од поласка у први разред.

Како се врше интензивне припреме?

Деца у овом периоду највише науче: посматрањем, имитацијом и идентификацијом. У овом периоду развоја највише опонашају своје родитеље. Они се са њима идентификују, јер су родитељи за децу најбољи, најлепши, најпаметнији. Понеки родитељи се жале да "хиљаду пута понављају исте ствари, а дете никако то да упамти". Зато је боље не говорити много како и шта треба да ураде. Ако родитељи правилно раде, правилно говоре, правилно поступају, њихова ће их деца једноставно имитирати и идентификовати се са њима. Наравно, потребно је и вербално поучавање. Осим од родитеља, деца много науче и од друге деце, својих вршњака. Предшколска педагогија увршћује друштво вршњака у најважније факторе правилног психичког развоја. Није тешко препознати децу која расту међу одраслима, без дружења вршњацима. Она су повучена у себе (интровертна), стидљива и несигурна или агресивна, асоцијална, нерадо дају своје играчке и друге ствари, узимају их друге деце неспретно, грубо; отимају. Не умеју да сарађују, да се играју, не поштују правила игре јер их и не знају. Зато греше родитељи који забрањују деци да се друже са вршњацима. Дружење са вршњацима, заједничке игре у дворишту, па и на улици (ако нема опасности од саобраћаја) представља интензивно припремање за школу.

Непосредна припрема

Од дана када су родитељи одвели дете први пут у школу ради уписа (април или мај месец), па до дана поласка у школу - 1. септембра, траје непосредна припрема за школу. У кући треба свакодневно причати о школи, наставнику, о томе шта ће, дете у школи учити, с ким ће седети и друго.

Дете ће с радошћу очекивати дан поласка уколико је за то правилно припремљено. Зато му треба стрпљиво и с љубављу причати о школским обавезама, приказати школу онаквом каква је: у школи ће имати много другова са којима ће се играти, али у школи ће учити. Понекад ће му можда бити тешко, али ту је наставник који га воли и који ће му помоћи да стекне знања, а кога ће оно поштовати. Детету не треба причати бајке о школи, не треба од школе правити позориште и говорити му: „У школи ће ти бити лепо, тамо ћете певати, играти, шалити се и учити“, јер када наиђу прве тешкоће, оно се може разочарати и претрпети неуспех. У оквиру непосредних припрема, дете треба да схвати да ће се у школи и учити и играти, али тамо постоји ред који се мора увек поштовати.

Још више ће погрешити родитељи који школом застрашују дете, а од наставника праве баука да би „на време схватило озбиљност школовања“. Може бити и фатално за будуће учење ако се детету говори: „Само да пођеш у школу, научиће те оно памети.“ А и такве речи се често могу чути.

Зрелост деце за полазак у школу

„Моје дете је сасвим зрело, мада још нема довољно година за упис у школу.“ Овим речима се понеки родитељи обраћају наставнику или школском педагогу. су најчешће они чија су деца постигла интелектуалну рану зрелост. Али, интелектуална зрелост није једини разлог да детету ускратимо годину дана игре и безбрижног живота. Затим, та зрелост се може односити на неке области: дете је можда научило да чита, али не мора да је способно да рачуна, или можда није у стању да само организује своје активности. Према подацима, међу децом коју доводе психологу због проблема учења највише је опих који су раније пошли у школу. Треба видети кад је дете у потпуности зрело за упис у први разред, о каквој зрелости можемо говорити. Теоретичари се слажу да је за упис у школу потребно да дете буде физички и психички зрело, односно да поседује: телесну, личну и функционалну зрелост.²

Телесна зрелост

Ову зрелост утврђује лекар. Дете треба да буде телесно добро развијено, да може без тешкоћа да пређе пут од куће до школе и да на леђима носи тешку ђачку торбу. У школи треба да буде у стању да прати наставу, а код куће да ради домаће задатке и помаже у кућним пословима. Међутим, дешава се да је дете добро физички развијено, али то још не значи да га треба уписати у школу.

Лична зрелост

Може ли дете свакодневно да се одвоји од својих родитеља по неколико часова? Може ли издржати прекоре који ће му, можда, бити упућени у школи? Да ли је способно да се укључи у игру и у рад са својим вршњацима? Сва ова и још многа друга питања могу се поставити када је реч о дететовој социјалној и емотивној зрелости које чине његову личну зрелост. Дете које не поседује личну зрелост није спремно да игру замени учењем, али родитељи често имају своје разлоге да га упишу раније у школу и да му одузму годину дана детињства и безбрижне игре.

Најчешћи мотиви због којих родитељи уписују децу у школу без навршених седам година;

- дете ће следеће године бити много старије од осталих ученика у разреду (нарочито рођени у прва три месеца уписне године);
- дете познаје сва слова и научило је да чита, објашњавају родитељи;
- опредељење за одређеног наставника;
- да би ишло са дететом из суседства;
- да би ишло са старијом сестром у исту смену;
- у радно време родитеља дете је само код куће, а у школи је „збринута“;
- ако је старије дете хендикепирано у менталном развоју, родитељи желе да компензују успехом млађег детета;
- старије дете је пошло раније у школу. па „добро учи“.

Има још много разлога којима родитељи објашњавају своју жељу да дете упишу раније у школу. Већина деце на питање да ли баш желе да иду у школу или би се радије играла још годину дана, одговара да „мама и тата хоће да пођем у школу“.

Ово су подаци из рада Комисије за ранији полазак деце у школу у једној београдској општини.

То су примери деце која поседују физичку и интелектуалну зрелост, али нису још емотивно и социјално зрела.

² Др Вера Смиљанић, др Иван Топичић: *Дечја психологија*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1970.

Функционална зрелост

У предшколском периоду дете често не разликује стварност од маште: оно види предмете или појаве онако како жели. Поласком у школу дете треба да поседује такву функционалну зрелост да реалистички схвата свет око себе. Оно треба да поседује извесна математичка знања која се не огледају у томе да уме да броји до сто или чак до хиљаду. Много је важније да овлада појмовима положаја и квантитативним односима.

Све је ово неопходно имати на уму ако желимо да дете буде добар ђак, да му школски живот причињава радост и задовољство. Морамо стално мислити на то да дете не сме бити оптерећено.

Интелектуална припремљеност првака за школу

Дете почиње да учи одмах по рођењу. Иако није реч о систематском планском и организованом учењу, дете до поласка у школу научи веома много.

Поласком у школу учење постаје озбиљније. Пажња мора бити више часова усредсређена на поглед и речи наставника. Оно мора да га слуша да разуме оно што наставник прича и да одговара на питања, значи, размишља и да закључује. Зато је у предшколском периоду потребно интелектуално припремање деце за школу.

Шта би дете требало да зна?

Дете мора, пре свега, да научи како се зове, како му се зову родитељи и где раде. Треба да стекне основна знања о свом месту и његовој најближој околини, да зна да се само оријентише у тој непосредној околини, нарочито да се оспособи да без опасности (рецимо од саобраћаја) пређе пут од куће до школе.

Родитељ треба да утиче на развој дечје маште, говора и мишљења. Говор детета ће зависити од говора одраслих у породици. Веома је штетно тепати детету. Док причамо то треба да чинимо природним темпом, а док слушамо дете, треба да будемо стрпљиви.

У најранијем периоду треба деци приближити свет књиге, прво преко сликовница, а затим дечјих листова, часописа и књига. Дете је у стању да неуморно слуша читање одраслих. Оно убрзо научи напамет оно што му читају, исправља их ако погреше, али и даље захтева да му се чита. Тако му се развијају пажња, памћење и други психички процеси као и карактерно-вољне особине.

Која се интересовања јављају?

Код детета се јавља интересовање и за математику и преко тога не треба олако прећи, али је још опасније ако га на то присилимо. Не мора да учи да броји „до хиљаду и назад“ јер дете најчешће броји механички, али га треба оспособити за схватање квантитативних односа и положаја међу предметима, геометријских односа, а када је у питању бројање, довољно је да научи да броји до 20, али мисаоно.

У овом периоду дете много воли да црта и то му треба омогућити. Цртање ће утицати на развој мускулатуре руку, на уочавање облика и боје (када црта фломастерима). Ово неће бити тешко јер дете врло рано показује интересовање за цртање, а на претходном степену развоја за шарање, па можемо рећи да су већ тада почеле припреме детета за писање.

Најчешће дилеме родитеља

Најчешћа питања и дилеме родитеља јесу да ли дете треба да научи да чита пре поласка у школу. На основу испитивања која су обављена, зна се да је све више деце која пре поласка у школу науче мањи или већи број штампаних слова, па и читање. Ако дете жели и има интересовања, само

ће научити да чита најчешће кроз игру, уз помоћ старије браће, телевизије, штампе, реклама, плаката. Али, ако не показује такво интересовање, не треба га на то присиљавати.

Зато исправно поступају наставници који забринутим родитељима на питање: Треба ли дете да научи да чита пре поласка у школу? кажу: Ако дете зна да чита - добро је. Ако не зна - научиће.

Ако дете зна да чита, наставник не сме да га враћа на учење слова, јер ће на тај начин изгубити мотивацију за читање, па и интересовање за школу. Детету ће бити досадно да слуша оно што већ зна.

Добром стручњаку ће деца која знају да читају бити од користа, ангажоваће их у оквиру организовања рада по нивоима да помажу својим друговима који тек савлађују вештину читања.

Уколико дете није научило да чита пре школе, наставник такође има обавезу да га храбри и да му говори да је пошло у школу да би научило, да ће ускоро и оно читати као његови другови. Наставник не сме да покаже нестрпљење и нервозу уколико неко дете спорије схвата звучни састав речи, графичку структуру слова или тешко „слива гласове“ при шчитавању. Такву децу наставник храбри осмехом, погледом и речима. Грдњом и претњама ће само инхибирати иначе уплашено и несигурно дете, па ће цео процес учења продужити уместо да га убрза.